

EDITORIAL

Sůl a pepř pedagogických věd

Časopis *Studia paedagogica* letos vychází již osmým rokem od svých zásadních proměn v roce 2009. Za tu dobu vyšlo celkem 19 čísel, z toho tři v anglickém jazyce. Celkem vyšlo 117 statí (z toho 16 anglicky), 25 recenzí (z toho tři anglicky) a 8 rozhovorů (z toho jeden anglicky).

Jednou z misí časopisu je vedle vytváření prostoru pro zkušené odborníky z oblasti pedagogických věd a příbuzných oborů nabízet prostor i začínajícím autorům. Za posledních sedm let tak vyšlo 35 článků (z toho pět v angličtině) od autorů v počátečních fázích akademické dráhy. Začínající autoři dostávají intenzivní lektorskou podporu při přípravě svého prvního textu, což jim umožňuje vyzkoušet si recenzní procedury a následně své další texty publikovat ve standardních rubrikách českých i zahraničních časopisů. Že se jedná o startovní příležitost, je vidět na tom, že žádný z autorů v sekci studentských textů nepublikoval svůj text vícekrát.

To, co nás však v redakci především těší, je, že se studentské texty dostávají ke čtenářům a jsou hojně citovány. Jak ukazuje sekce Nejčtenější články na webu časopisu, například za rok 2015 se studentský text Lenky Kamánové o mezigeneračním učení dostal na třetí místo nejčtenějších českých textů. Mezi nejčtenějšími anglickými texty za rok 2015 se v první pětce umístily hned dva texty začínajících kolegů, jeden je přehledovou studií o učících se v digitálním věku (autorkou je Eliana Gallardo Echenique) a druhý zkoumá prostor školní třídy jako prostor pro učení a utváření vzájemných vztahů mezi aktéry výchovně vzdělávacích procesů (autory jsou Georg Rißler, Andrea Bossen, Nina Blasse).

Cílem časopisu je přinášet čtenářům originální texty, které novým způsobem nahlízejí na rozmanité pedagogické jevy. Zachování rozmanitosti, kvality a originality textů je pro celou výkonnou redakci zřejmě největším oříškem. Snažíme se proto vhodně vybírat témata pro monotematická čísla (letos nás čekají hned dvě, první o mezigeneračním učení, druhé o dětství), která střídáme s polytematicky zaměřenými čísly časopisu. Vedle toho se snažíme diskutovat na českých i mezinárodních fórech o možných tématech, specifických zaměřeních a monočíslech časopisu. Důkazem toho je také

poměrně rozvětvená redakční rada čítající vedle šéfredaktora 14 kolegů a kolegyní ze zahraničí a 12 z ČR a Slovenska.

Chceme široké pedagogické komunitě přinášet rozmanité články zásadního významu, jako i v tomto čísle. Jako první je zařazen empirický text zkoumající pojetí dobré výuky u začínajících vysokoškolských učitelů na univerzitě. Autorský kolektiv pod vedením Kláry Šedové si kladl otázku, nakolik jsou učitelé na vysoké škole připraveni zvládat výuku a jaké jsou jejich učitelské začátky. Mezinárodně významné téma propojení vysokoškolské výuky a vědeckého výzkumu je předmětem výzkumu i na jedné české univerzitě. Mnohem zajímavější však je okolnost vzniku textu, který je výsledkem zkoumání vzdělávacích potřeb začínajících vysokoškolských pedagogů na objednávku vedení univerzity. Masarykova univerzita se rozhodla, že cíl rozvíjet pedagogické kompetence svých akademických pracovníků by neměl zůstat jedním z bodů uvedených v dlouhodobém záměru univerzity, ale měl by po letech diskusí konečně dostat reálné kontury. Místo implementování jednoho z mnoha nabízených úspěšných zahraničních modelů se však tehdejší prorektor pro akademické záležitosti, prof. Ladislav Rabušic, rozhodl, že pro úspěšný vzdělávací program je nejprve nezbytné znát zaprvé vzdělávací potřeby začínajících pedagogů a zadruhé popsat specifické podmínky panující na devíti fakultách univerzity. Článek je tedy možné nahlížet jako příklad toho, kdy pedagogický výzkum poskytuje empirickou evidenci pro politická rozhodnutí jedné univerzity. Z vědeckého hlediska je text zajímavý originálním propojením toho, jak se akademikové kloní k určitému sebepojetí ve smyslu upřesnění své akademické role a jakým způsobem nahlížejí dobrou výuku.

Ve druhém příspěvku Stanislav Štěpáník a Martin Chvál prostřednictvím pedagogického experimentu zkoumají, jaký efekt má konstruktivisticky vedená výuka v porovnání s tradičně vedeným vyučováním. Článek je důkazem toho, že časopis *Studia paedagogica* nepřináší jen originální témata, konstruktivismus je přece jen evergreenem pedagogické teorie a výzkumu. Za inovativní lze považovat dva jiné aspekty. Zaprvé autoři sledují nikoliv důsledky konstruktivistické výuky jako celku, čili na rovině obecných principů, ale zkoumají efekty konstruktivistické výuky v lingvodidaktice. Zadruhé se autoři svým designem připojují k mezinárodně silnému hnutí participativního zkoumání, kdy jeden výzkumník je zároveň zkušeným učitelem na dané škole a žáky vyučuje po delší dobu. Výsledky zkoumání ukazují, že konstruktivisticky vedená výuka syntaxe je efektivnější než tradiční výuka právě tehdy, když mají žáci za úkol získané poznatky využít při psaní slohových prací. Autoři tak v závěru postulují hypotézu, že konstruktivistické metody výuky mohou vést nejenom k hlubšímu porozumění vyučované látce, ale především pak k tomu, že žáci díky poznání syntaktických pravidel umí lépe komunikovat.

Autory třetího příspěvku jsou mladí výzkumníci vstupující odvážně na tajuplný a doposud neprobádaný mys tacitních znalostí. Článek nejprve přináší odborný vhled do problematiky tacitních znalostí a autoři nabízejí několik typologií a kritérií umožňujících nejen vést odbornou diskusi o tacitním, ale především nastavit výzkumný design takovým způsobem, aby splňoval veškerá současná přísná kritéria standardního vědeckého zkoumání. Autoři inovativně používají pro vedení kvalitativních rozhovorů metodu čistého jazyka s cílem extrahovat střípky tacitních znalostí. Druhou inovací je pak využití metafor a procesu metaforizace k dalšímu rozvíjení tacitních znalostí při dialogu s účastníkem výzkumu, studentkou učitelství německého jazyka a výchovy ke zdraví pro základní školy. Autoři se nedali zlákat vábením pozitivistické tradice ke snaze odhalit skryté znalosti zkoumaného jedince, ale pokoušejí se prokázat, že pro práci s tacitními znalostmi to není nezbytné. Výzkum detailně ukazuje dynamický proces, skrze který je možné pracovat s tacitními znalostmi, kultivovat a ovlivňovat je. Celý článek je také možné vnímat jako snažení na dlouhé cestě vědy k přesnějšímu popisu procesu reflexe, které je bytostně filozofické.

Čtvrtý příspěvek je výsledkem spolupráce českých a norských odborníků na oblast ICT ve výchově a vzdělávání. Autoři se inspirovali myšlenkami prof. Jana Průchy, který psal o zaostávání pedagogické vědy za dynamicky se proměňujícím světem. Autorský kolektiv se proto rozhodl k teoretickému reflektivnímu zastavení uprostřed cesty na dlouholetém bádání o vlivu ICT ve světě vzdělávání. Článek mapuje teoretická východiska současného vědeckého diskurzu o učení s pomocí ICT mladých jak ve škole, tak i mimo ni. Vedle toho autoři seznamují čtenáře s metodologickou stránkou zkoumání daného fenoménu, takže se můžeme poučit o zcela nových přístupech ve zkoumání (např. o *learning analytics*). Cílem příspěvku je klást mnoho nových, kognitivně náročných otázek, a podnítit teoretickou a výzkumnou aktivitu v dané oblasti.

Profesor Jiří Mareš v pátém příspěvku v návaznosti na šest set let od upálení Jana Husa v minulém roce rozebírá morální odkaz Jana Husa jako vysokoškolského učitele ve středověku. Příspěvek diskutuje povahy však nahlíží na Jana Husa šířeji, než by evokoval jeho nadpis. Autor příspěvku se věnuje nejprve Husovým studiím, jeho pozdějšímu působení v roli univerzitního učitele, ale také v roli akademického funkcionáře, tedy rektora univerzity, a v roli reformátora. V závěrečném zamyšlení autor textu nejprve popisuje Husovo dilema, kterému byl vystaven čelit, aby posléze postuloval jednotlivé argumenty pro jeho radikální postoj. Příběh Jana Husa může být jen sledem historických faktů, ale teprve v našem aktuálním promýšlení se stává skutečným morálním poselstvím. Každá doba má svoje silné téma, a tím je morálka, říká vlastně čtenářům autor článku.

Ve studentské sekci publikujeme text doktorské studentky Anny Šmardové s názvem *Neverbální chování učitelů ve vyučovacích hodinách*. Autorka novátorsky pracuje s veřejně dostupnými daty z mezinárodního výzkumu TIMMS. Konkrétně se jedná o volně přístupné videonahrávky vyučovacích hodin učitelů na základní škole, které Šmardová zpracovává pomocí sekundární analýzy. Výsledkem je klasifikace tří typů neverbálního chování učitelů podle místa, kde tráví ve vyučování nejvíce času (za katedrou, u tabule nebo mezi lavicemi žáků). Za stěžejní však můžeme považovat prokázanou souvislost mezi prostorem, kde se učitel pohybuje, a dalšími čtyřmi kategoriemi neverbálního chování učitele. Jestliže je tedy učitel většinu času za katedrou, můžeme očekávat, že se nedotýká žáků ani jejich věcí, minimálně gestikuluje, postoj je spíše strnulý a žáci se do vyučování zapojují pouze po vyvolání učitelem. Na druhou stranu učitel trávící polovinu času výuky mezi žáky se dotýká žáků a jejich věcí, výrazně gestikuluje, jeho postoj je uvolněný a žáci mají možnost se ve velké míře aktivně podílet na průběhu výuky. Autorka přináší nový model poskytující originální vhled do problematiky neverbálního chování učitele, což by si nepochybně zasloužilo další empirické ověřování.

Jako poslední příspěvek tohoto čísla je otištěna recenze knihy *Profesionální rodičovství* s podtitulem *Etnografická studie*. Autory monografie věnované reformě ústavní péče na Slovensku jsou Katarína Šmajdová Búšová a Miloš Kučera z Pražské skupiny školní etnografie.

Za největší úspěch časopisu považuji, že se za posledních sedm let stal běžným standardním časopisem pedagogické vědy a přispívají do něj jak etablovaní, tak začínající výzkumníci. Časopisu se daří přinášet originální témata zpracovaná inovativními výzkumnými metodami a zároveň si držet kvalitu příspěvků. Jak je vidět z analytických dat webových stránek časopisu, oceňují to i čtenáři, kterých přistupuje na web každý den více než 200.

S českými i zahraničními kolegy v redakci nejenom diskutujeme o možných směřováních časopisu, ale vyzýváme je také k publikování svých textů v časopise *Studia paedagogica*. K obojímu bych rád vyzval i naše čtenáře. Iniciály časopisu často vidíme v obědové pauze v restauraci na stole na solničce a pepřence. Přáli bychom si, aby byl časopis podobně přítomen na stole každého výzkumníka a byl solí a pepřem pedagogických věd.

Hezké čtení za celou redakci přeje

Roman Švaříček
výkonný redaktor